

Naslov članka/Article:

Zavarovana območja Bele krajine

Protected Areas of White Carniola

Avtor/Author:

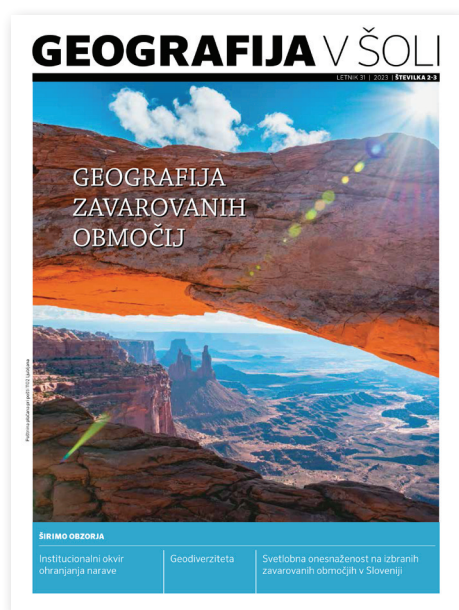
Petra Madronič

<https://doi.org/10.59132/geo/2023/2-3/69-77>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Geografija v šoli št. 2-3/2023, letnik 31

ISSN 1318-4717

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2032

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/geografija-v-soli/>

Zavarovana območja Bele krajine

Protected Areas of White Carniola

Petra Madronič

OŠ Koseze

petra.madronic@gmail.com

COBISS: 1.04

DOI: 10.59132/geo/2023/
2-3/69-77

Slika 1: Obzidana izvirna jama Peč v Starem trgu ob Kolpi, identificirana naravna vrednota

Foto: Petra Madronič

Izvleček

Članek predstavlja zavarovana območja Bele krajine, in sicer naravne vrednote s področja geologije, geomorfologije, hidrologije, zoologije in botanike.

Opisana sta tudi oba krajinska parka v občini Črnomelj: Krajinski park Lahinja in Krajinski park Kolpa ter naravni spomenik reka Krupa v občini Semič.

Ključne besede: zavarovana območja, Bela krajina, Krajinski park Kolpa, Krajinski park Lahinja, reka Krupa

This article presents the protected areas of the White Carniola region, including its natural values in the fields of geology, geomorphology, hydrology, zoology and botany. It also describes the two landscape parks in the municipality of Črnomelj, i.e., the Lahinja Landscape Park and the Kolpa Landscape Park, as well as the Krupa River Natural Monument in the municipality of Semič.

Keywords: protected areas, White Carniola, Kolpa Landscape Park, Lahinja Landscape Park, Krupa River

Uvod

Bela krajina je najbolj jugovzhodna slovenska pokrajina, ki jo zaznamujejo pretežno kraško površje, mozaična gozdnato-travnata pokrajina, reke Kolpa, Lahinja, Dobljica in Krupa. Na zahodu in severu jo obrobata Kočevski rog in Gorjanci, na jugu in vzhodu pa se belokranjski ravniki preko nižjega, a vzpetega sveta Velikega bukova in Lipnika odpirata proti Panonski kotlini. Pokrajino na sončni strani Gorjancev tako zaznamuje preplet dinarsko-kraških značilnosti s panonskimi, kar se kaže v podnebju, govorici in narodnih običajih. Pokrajinske značilnosti, geografska lega, obmejnost in skromni naravni viri so vplivali na svojstven regionalni razvoj.

Bela krajina se razprostira na 595 km² ozemlja preko treh belokranjskih občin (Črnomelj, Metlika in Semič), kjer je po podatkih Statističnega urada RS v letu 2022 živelo 26.595 prebivalcev (SURSTAT, 2023). Prevladujejo manjša naselja in zaselki z izjemo večjega, nekdanjega trškega naselja Semič in dveh mest Metlike in Črnomlja.

V Beli krajini lahko skoraj na vsakem koraku naletimo na naravno in kulturno dediščino, katerih vrednosti se po navadi sploh ne zavedamo. Neznatni kraški izviri, kali, skalni osamelci, mogočne lipe, steljniki, gozdovi, poplavni travniki, etnološko zanimive stavbe, suhozidne zložbe in vinogradniško izstopajoča kulturna krajina so še kako pomembni in značilni za ta košček Slovenije. To bogastvo lahko ohranimo z zavestnim ravnanjem z okoljem. Velik del območja Bele krajine, kjer se nahajajo številne naravne vrednote različnih vrst, je pod zaščito Nature 2000. Z namenom zavarovanja vrednejših naravnih območij so bila z občinskim ali državnim predpisom zavarovana tudi naravovarstvena območja ob reki Kolpi, Lahinji in Krupi. Tako sta v Beli krajini dva krajinska parka in naravni spomenik. Krajinski park je v okviru širših zavarovanih naravnih območij najmanj omejujoč, saj je poleg ohranjanja narave in krajine še vedno namenjen kmetijstvu, rekreaciji in trajnostni rabi prostora (Ivanovič, 2013).

Naravne vrednote

Naravne vrednote, v preteklosti poimenovane naravne znamenitosti oziroma naravna dediščina, so deli narave, ki še posebej izstopajo v geološkem, geomorfološkem, hidrološkem, živalskem, rastlinskem ali ekosistemskem smislu in vsebujejo posebne vrednostne lastnosti. Njihovo varstvo ureja Zakon o

ohranjanju narave, določamo pa jih s postopkom vrednotenja.

S Pravilnikom o določitvi in varstvu naravnih vrednot je v Beli krajini določenih 525 naravnih vrednot. Mednje je uvrščenih kar 319 podzemnih jam, ostalo so pretežno drevesa, izviri in vodotoki.

Med zanimivejšimi geološkimi naravnimi vrednotami je prav gotovo **nahajališče boksita** v Hrastu pri Vinici. Gre za eno največjih in na površju najlepše vidnih nahajališč aluminijeve rude (boksita) v Sloveniji. Boksit najdemo povsod tam, kjer poteka intenzivno preperevanje karbonatnih kamnin. Tudi nahajališče pri Vinici je posledica kemičnega preperevanja karbonatnih kamnin in kopičenja netopnega ostanka v kraškem paleoreliefu zgornjekrednih apnencev. Boksit je glavna aluminijeva ruda za proizvodnjo aluminija, polizdelek glinico pa uporabljajo tudi kot surovino za izdelavo brusnih sredstev, kot dodatek v steklarstvu, papirni, kozmetični in farmacevtski industriji (Čretnik, Golež, 2010; Škedelj Petrič idr., 2013).

Geomorfološke naravne vrednote delimo na površinske in podzemeljske. Za osrednji del pokrajine je značilna izrazita uravnianost, ki je ena glavnih geomorfoloških značilnosti nizke Bele krajine. Na območju nizkega kraškega ravnika z razgibanim reliefom se pojavljajo številne vrtače, po belokranjsko drage. Med površinskimi geomorfološkimi naravnimi vrednotami izstopajo zaradi velike gostote **Vrhovske vrtače** med Vrhovci in Marindolom. Pogosta geomorfološka oblika so tudi suhe doline, ki se pojavljajo ob reki Kolpi, med katerimi je v register naravnih vrednot vpisana najslikovitější **Suha dolina med Sinjim Vrhom in Kolpo**. Na neporaščenih območjih, kjer je prst sprana s karbonatnih tal, izdanjajo na površje številni različno oblikovani kosi apnenca. Najzanimivejši primer so **Kamnite piramide** na Vrtači pri Semiču, ki spominjajo na piramide in stožce (Škedelj Petrič idr., 2013).

Podzemeljske naravne vrednote predstavljajo številne jame in brezna, ki imajo vse v skladu s slovensko zakonodajo status naravne vrednote in so kot javno dobro v lasti države (Služba Vlade RS za zakonodajo, 2004).

Na visokem dinarskem krasu Kočevskega roga in Poljanske gore prevladujejo jame, korozijska brezna in manjše udorne jame. Med brezni prav gotovo izstopata **Štirnica** (204 m globine) in **Čaganka**. Slednja je z do zdaj raziskanimi 2431 m dolžine in 475 m globine najgloblje brezno na Dolenjskem in v Beli krajini (Društvo

S Pravilnikom o določitvi in varstvu naravnih vrednot je v Beli krajini določenih 525 naravnih vrednot. Mednje je uvrščenih kar 319 podzemnih jam, ostalo so pretežno drevesa, izviri in vodotoki.

za raziskovanje jam Ljubljana, 2008; Vidic, b. d.). Raztapljanje karbonatnih kamnin pod zemeljskim površjem je omogočilo nastanek številnih kraških pojavov tudi v dolini reke Kolpe, kjer je v nizu izvirnih jam s 360 metri najdaljša **Kobiljača** pod Špeharji. Tudi v porečju Lahinje se je razvilo več vodoravnih jam, med njimi pa sta najlepši vodni jami **Gadina** pri Kanižarici in **Jelenja jama** pri Zastavi. V okolici Semiča izstopajo vodna jama **Lebica**, jama **Malikovec** in **Judovska hiša** ob reki Krupi, ki je spoznana kot edina paleolitska postaja v Beli krajini. Ob vznožju Gorjancev v okolici Božakovega je posebnost jamski sistem **Vidovec–Zdenc**. Jama Vidovec je z 270 metri najdaljša belokranjska vodna jama. Nad Krašnjim Vrhom je znano ponorno brezno **Pečenjevka** s slikovitim 48 metrov visokim ponornim slapom potoka Jamnik, ki je najvišji tovrstni slap v Sloveniji (Škedelj Petrič idr., 2013).

Redka rečna mreža in intenzivne podzemne povezave so značilnost pretežno kraškega

površja Bele krajine. Številni kraški izviri se v nizu pojavljajo na vzhodnem vznožju Poljanske gore. Med njimi izstopa sifonski izvir **Dobličice**, katere voda se uporablja za zajetje belokranjskega vodovoda. Najizdatnejši belokranjski izvir pa je izvir reke **Krupe**, vendar za oskrbo prebivalstva s pitno vodo ni primeren. Slikovit izvir izpod previsne skalne stene v Krupi je bil ob vzorčenju vode za belokranjski vodovod prepoznan kot močnejše onesnažen. Do onesnaženja je prišlo zaradi podzemeljskega izcejanja strupenih polikloriranih bifenilov (PCB) iz odpadnih kondenzatorjev, ki so jih neprimerno odlagali v nezaščiten kraško zaledje izvira Krupe (Plut, 2008). Obe omenjeni reki se izlivata v največjo, povsem belokranjsko reko **Lahinjo**. Zanj in za njene pritoke so značilni naravno ohranjeni povirni del, majhen strmec in meandrirajoča struga. Lahinja se pri Primostku izliva v **Kolpo**, najdaljšo slovensko dinarsko reko. Kolpa je v nasprotju z Lahinjo prodonosna ter velja za eno najčistejših slovenskih rek. Med presihajočimi vodotoki, katerih površinski tok

Slika 2: Pogled na Nerajске luge

Foto: Iztok Mrzljak

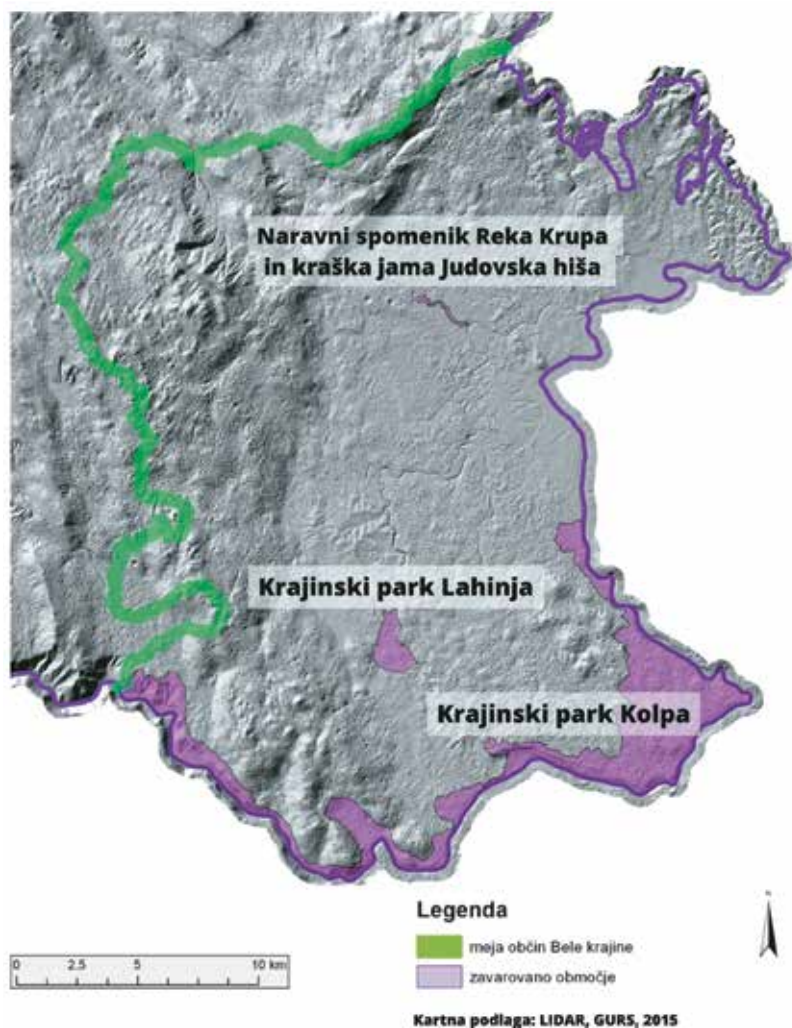
V botaničnem smislu je izstopajoče območje Lahinjskih in Nerajskih lugov. Gre za dobro ohranjeno območje močvirij, mokrotnih travnikov in gozdnih površin, kjer se pojavljajo izjemno raznoliki habitati, kot so poplavni gozd, nizko barje, visoko šašje, mokrotni oligotrofni travniki in sestoji z navadno reziko.

se oblikuje le ob obilnih padavinah, izstopa potok **Sušica** pri Metliki. Popolnoma drugačen pa je **Divji potok** pri Črmošnjicah, ki v svoji strugi ustvarja slikovite lehnjakove pragove. Za Belokranjce so bili nekoč zelo pomembni manjši izviri pitne vode, ki jih najdemo skoraj v vseh naseljih. Veliko jih je obzidanih za lažji zajem vode, prirejenih za pranje perila in za napajanje živine. Eden večjih je v središču Metlike pri izviru potoka Obrh (Škedelj Petrič idr., 2013).

Habitatna in vrstna pestrost živalskih vrst v Beli krajini je izredno velika, kar je posledica izpostavljenosti prepletu podnebnih vplivov, med katerimi prevladujeta (sub)panonski in mediteranski. Želva **močvirska sklednica** spada med najboljčutljivejše in najbolj ogrožene živalske vrste. Svoj življenjski prostor ima v poplavnih logih Kolpe pri Metliki, na območju Prilozja ter v kalih na Hrastu pri Vinici. Največje sklenjeno območje, primerno za močvirsko sklednico, pa je porečje Lahinje. Svoj prostor v Beli krajini so našle tudi številne druge živalske

vrste. Tu živi najmanj 48 vrst od skupno 73 vrst in podvrst **kačjih pastirjev** v Sloveniji, med katerimi izstopa **južna žverca**, saj je njegovo edino potrjeno nahajališče v Sloveniji Gornji kal v Hrastu pri Vinici. Razmeroma visoko ohranjeni belokranjski vodotoki so dom številnim ribam in avtohtonemu raku **navadnemu koščaku**. Izvir reke Krupe je četrto znano najdišče živih primerkov jamske školjke kuščerjeve kongerije na svetu. V belokranjskih podzemnih vodah živita dve vrsti človeških ribic ali močerilov. Poleg **belega močerila** je najbolj izstopajoč in svojevrsten posebej na svetovni ravni prav gotovo **črni močeril** (Škedelj Petrič idr., 2013). Njegov habitat se razteza na borih 10 km² v povirju Dobljice in Jelševnika. Črni močeril je endemit podzemnih voda belokranjskega kraškega ravnika, kar pomeni, da živi samo tu in nikjer drugje na svetu (Črna človeška ribica, 2018). Ker živi na kraškem območju, je za njegov obstoj izjemnega pomena skrb za ohranjanje okolja in preprečevanje vseh vrst onesnaževanja kraškega sveta.

Velik del Bele krajine poraščajo gozdovi, posebej markantni so gozdovi Kočevskega roga, ki se preko Poljanske gore spuščajo proti Kolpi. Že v 19. stoletju je bil na vzhodnem pobočju najvišjega belokranjskega vrha Kopa (1077 m) izločen gozdni rezervat **Pragozd Kopa**, pozneje pa še pri Mirni gori gozdni rezervat na Ponikvah. V **Hrastovi lozi** pri Miličih domuje največja kolonija sivih čapelj v Beli krajini oz. na Dolenjskem. V kanjonu Kolpe pri Starem trgu pa v florističnem smislu izstopata **Dečinska in Radenska stena** ter termofilno rastišče nad Sodevci s pestrim naborom submediteranskih drevesnih vrst. Prav poseben pečat pa dajejo Beli krajini njeni stelniki. Breza z orlovo praprotjo ustvarja prepoznavno krajino, ki v sebi skriva pravo zakladnico živalskih in rastlinskih vrst (Škedelj Petrič idr., 2013). V povirnem delu reke Lahinje je v botaničnem smislu izstopajoče **območje Lahinjskih in Nerajskih lugov**. Gre za dobro ohranjeno območje močvirij, mokrotnih travnikov in gozdnih površin, kjer se pojavljajo izjemno raznoliki habitati, kot so poplavni gozd, nizko barje, visoko šašje, mokrotni oligotrofni travniki in sestoji z navadno reziko (Krajinski park Lahinja, b. d., a). Na podlagi priložnostnih raziskav se lahko potrdi, da je Bela krajina prava botanična zakladnica in kliče k bolj sistematičnim raziskovanjem.

Slika 3: Zavarovana območja narave v Beli krajini
Avtor: Matej Simčič in Petra Madronič

Krajinski park Lahinja

Krajinski park Lahinja je bil kot širše zavarovano območje narave z občinskim odlokom Občine

Črnomelj zavarovan že leta 1982. Obsega 2,6 km² povirja zgornjega toka Lahinje jugovzhodno od Dragatuša. Znotraj parka je še posebej zavarovanih sedem naravnih spomenikov, dva naravna rezervata in osem kulturnih spomenikov. Večji del parka zavzemajo njive, druge površine pa so naravno ohranjene kot močvirja, vlažni travniki in gozd (KP Lahinja, b. d., b).

Glavna značilnost parka je izrazit kontrast med krasom in večjimi območji stalne in občasne vode. Osrednja nit enega manjših parkov v Sloveniji je tako voda v različnih pojavnih oblikah. Oblikovala je številne naravne pojave in omogoča življenje mnogim rastlinskim in živalskim vrstam.

Reka Lahinja izvira v več manjših izvirih v zatrepni dolini pod vasema Knežina in Belčji Vrh. Glavni izvir oblikuje manjše jezero ob obzidanem izviru Zajm, od koder prehaja v ozko strugo, vrezano v ilovnato naplavino. Napaja se s podzemnimi vodami, ki pritekajo izpod nekoliko višjega in zakraselega Velikega Bukovja. Na območju parka se poleg osrednje reke Lahinje pojavljajo številni kraški izviri in studenci. Vaščani so za lažjo uporabo številne izvire uredili in obzidali. Svojevrstna posebnost parka so prav gotovo hipotermalni izviri s temperaturo vode okoli 18 °C, ki se ob tektonsko

pretrti coni prebijajo na dan skozi plasti naplavin tik ob strugi vodotoka. Eden toplejših izvirov je Topličica tik pod vasjo Šipek (Plut, 2008).

Posebnost parka so Lahinjski in Nerajski lugji, območji nizkega barja, ki sta še posebej zavarovani kot naravni rezervat. Sta prava zakladnica redkih in ogroženih rastlinskih vrst, kot so močvirska kukavica, močvirski svišč, navadna rezika in navadni kačji jezik. Ti močvirni travniki so življenjski prostor ogroženim metuljem vrste veliki frfotavček in močvirski cekinček, tu domuje tudi močvirska sklednica. Zaščitni znak Krajinskega parka Lahinja je vodomec, ki potrjuje čistost reke in je le eden izmed številnih vrst ptic, prisotnih v parku (Ivanovič, 2013).

Biospeleološko je zanimiva ponorna kraška jama Zjot s krajšim podzemnim tokom. Pred vhomom v jamo je manjši naravni most, ob visokih vodah pa se na travniku pred njim lepo sledi tipičnemu kraškemu polju z izviro in ponorom. V parku se nahaja tudi udornica Glušenka, ki je stalno vodnata, kar kaže na plitvost kraškega sveta (Plut, 2008; Ivanovič, 2013).

Območje parka je danes skoraj neposeljeno, znotraj sta le naselji Mala Lahinja in del Pustega Gradca s približno 30 prebivalci. Povsem drugače je bilo v prazgodovinskem

Slika 4: Poplavni gozd v Nerajskih lugjih
Foto: Petra Madronič

Slika 5: Opazovalnica ptic v Krajinskem parku Lahinja
Foto: Petra Madronič

obdobju, saj arheološki najdišči v okolici Pustega Gradca pričata o prazgodovinski poselitvi. Iz halštatskega obdobja so v bližini Velikega Nerajca

vidne družinsko-rodovne gomile, ki pričajo o nekdanjem življenju in načinu pokopavanja umrlih. Ob lokaciji nekdanjega srednjeveškega

Slika 6: Pogled na Pusti Gradec in okljuk reke Lahinje
Foto: Iztok Mrzljak

gradu v Pustem Gradcu še danes obratujeta Klepčev mlin in žaga venecijanka, sredi rečnega okljuka pa je manjša cerkev Vseh svetnikov (Ivanovič, 2013).

Krajinski park Kolpa

Ob mejni reki Kolpi se na skrajnem jugovzhodnem delu Slovenije od Starega trga vse do Fučkovcev razteza Krajinski park Kolpa. Območje parka je bilo leta 1998 zavarovano z občinskim odlokom Občine Črnomelj, katerega je Vlada RS zaradi nacionalnega pomena leta 2006 zavarovala z Uredbo o Krajinskem parku Kolpa, objavljeno v Uradnem listu RS, št. 85/06, 46/14 – ZON-C in 54/18. Razprostira se na 43,31 km² in obsega 26 naselij, v katerih živi 1086 prebivalcev. V parku je evidentiranih 66 naravnih vrednot in vse imajo status naravne vrednote državnega pomena. Med njimi jih je 15 zavarovanih kot naravni spomenik, 1 pa kot strogi naravni rezervat (Krajinski park Kolpa, b. d., a). Ljudje so tu skozi desetletja s svojim delom in skrbjo za naravo in njene danosti soustvarili značilne krajinske vzorce, ki se odražajo v mozaični krajini gozdov, steljnikov, skrbno obdelanih vrtač in v terase oblikovan kraški svet z visoko stopnjo ohranjenosti biotske raznovrstnosti.

Osrednja naravna znamenitost parka je reka Kolpa, glavni belokranjski odvodnik, ki v celotnem belokranjskem toku teče na južnem in vzhodnem obrobju Bele krajine. Njen več kot 154 m globok kraški izvir v osrčju Gorskega Kotarja leži na 321 m n. v., od koder se proti sotočju s Savo v Sisku na Hrvaškem poda na 292 km dolgo pot. Srednji pretok Kolpe na območju KP Kolpa je v obdobju med letoma 1961 in 1990 znašal 53,4 m³/s. Za Kolpo je značilen dežno-snežni režim, ki se kaže v dveh viških. Spomladanski snežni višek je v marcu in aprilu, jesenski dežni pa v novembru in decembru in sta dokaj izenačena. Razlike v najnižjih in najvišjih pretokih v posameznem dnevu kažejo na izrazit hudourniški značaj. Najnižji pretoki so zabeleženi v poletnih mesecih, kar ob podrtih jezovih pomeni dodatno skrb za ohranjanje življenja v reki. 31. julija 1983 je bil izmerjen najnižji pretok, ki je znašal 2,35 m³/s, najvišji julijski pretok v obdobju 1961–1990 pa je bil 447 m³/s. Največji pretok v celotnem merilnem obdobju je bil 993 m³/s, zabeležen 3. 12. 1966 (Madronič, 2021). Temu rekordu se je v drugi polovici septembra 2022 približala kar dvakrat v 12 dneh in dosegla pretok 737 m³/s ter 877 m³/s (ARSO vode, 2022, a in b). Njen tok znotraj območja KP Kolpa v dolžini dobrih 50 km odraža izjemno ohranjenost in pestrost obrežnih

Slika 7: Jez na Kolpi v Prelesju

Foto: Petra Madronič

in vodnih življenjskih prostorov. Razgibanost struge, številne brzice in prodišča ter čista voda nudijo ugodno okolje številnim redkim in ogroženim ribjim vrstam, močvirski sklednici, potočnemu škržku in vidri. Na tem območju jo poseljuje 31 ribjih vrst iz 9 družin in ena vrsta piškurja (Krajinski park Kolpa, b. d., b in c).

Poleg Kolpe so za floro in favno zanimivi suhi travniki s kukavičevkami v okolici Marindola in Starega trga ob Kolpi, kjer je bilo zabeleženih 28 vrst (Kavšek, 2023). Zanimiva so tudi termofilna strma pobočja ob reki nad Sodevci, Radenci pod Preloko in Pobrežjem. Posebno varstvo je namenjeno naravnim in kulturnim spomenikom. V monitoringih znotraj krajinskega parka je bilo zabeleženih 911 vrst dnevnih in nočnih metuljev, med katerimi izstopata črtasti medvedek in veliki frfotavček (Gomboc, Grabrijan, 2021).

Slika 8: Divje rastoča orhideja, čmrljeliko mačje uho
Foto: Petra Madronič

Slika 9: Divje rastoča orhideja, piramidasti pilovec
Foto: Petra Madronič

Obširni gozdovi znotraj parka so življenjski prostor predvsem velikih zveri (medved, volk, ris) in ptic, med katerimi izstopa kozača.

Kulturno-zgodovinsko vrednost parka poudarjajo številne ohranjene domačije z značilno arhitekturo, ki vsebuje tako

kočevarske arhitekture kot domačij panonskega tipa. Ohranjenih je kar nekaj domačij, grajenih v obliki **dvora**. Svojevrsen pečat pokrajini pa dajejo številni jezovi z bolj ali manj ohranjenimi mlini in žagami, ki so priče izrabe vodne energije v preteklosti. V okolici Adlešičev so se do danes ohranile številne stare, tradicionalne obrti, od predelave lana, volne do vezenja, pisanja pisanic in pletarstva. Med Preloko in Adlešiči so se do danes ohranili potomci Uskokov s svojo kulturo in vero, s katerima bogatijo kulturno dediščino območja (Ivanovič, 2013).

V parku je urejenih več tematskih pohodnih poti, preko katerih posameznik spoznava bogato dediščino, od čebelarstva, mlinarstva, žagarstva, sejmov do čredništva. Slednje je bilo na območju parka še do 70. let 20. stoletja zelo razširjena oblika urejene skupne paše s pastirjem oziroma črednikom.

Naravni spomenik reka Krupa

Reka Krupa izvira izpod slikovite, trideset metrov visoke strme skalne stene, sredi severnega dela kraškega ravnika blizu Semiča. Leta 1997 je bila z varovalnim območjem 38,85 hektarja razglašena za naravni spomenik. Po vodnatosti je Krupa največji izvir Bele krajine, njen absolutni minimalni pretok je okoli 400 l/s, povprečni minimalni pa okoli 1000 l/s. Povirje reke Krupe sega v Kočevski rog, Radoho in Gorjance ter obsega del kraškega ravnika. Njen izvir je bil do leta 1983 edini primeren vir za belokranjski vodovod. Takrat so raziskave pokazale veliko onesnaženost vodnega vira s polikloriranimi bifenili (PCB), in do zajetja ni prišlo. Današnje raziskave še vedno kažejo na onesnaženost Krupe, a se je ekološka obremenitev zelo zmanjšala. Pri izviru Krupe je edino znano nahajališče jamske školjke (*Congeria jalzici*) v Sloveniji, zabeležili so tudi endemne vrste jamskih polžev in človeško ribico (Občina Semič, b. d.).

Reka na svoji 2,5 km dolgi poti do izliva v Lahinjo mestoma ustvarja kanjonsko ujeto strugo, višinska razlika med njima pa znaša šest metrov. Ob reki so nekoč delovali štirje mlini in dve žagi. Del zavarovanega območja zajema tudi arheološko pomembno paleolitsko postajo – podzemno jamo Judovska hiša, prazgodovinsko naselje Movernas in lokacijo razvalin srednjeveškega gradu Krupa. Ob reki je označena sprehajalna pot, ki je povezana s sprehajalno potjo od Lebice do Krupe (Ivanovič, 2013).

Kulturno-zgodovinsko vrednost parka poudarjajo številne ohranjene domačije z značilno arhitekturo, ki vsebuje tako vplive kočevarske arhitekture kot domačij panonskega tipa.

Sklep

Bela krajina, na videz odmaknjena slovenska pokrajina, v sebi skriva enkratna in neponovljiva naravna in kulturna bogastva, le poiskati jih je potrebno. Vsaka pobuda in izvedba novih in novih monitoringov, raziskovanja pokrajine in ozaveščanje prebivalstva povečajo možnosti za ohranjanje čistega in zdravega bivanjskega okolja za vse. Noben zakon ali predpis nam narave ne bo ohranil, če zanjo ne bomo z vsem spoštovanjem poskrbeli sami.

Viri in literatura

ARSO vode (2022, a). *Visoke vode in poplave med 15. in 18. septembrom 2022*. http://www.arso.gov.si/vode/poro%C4%8Dila%20in%20publikacije/Porocilo_visoke_vode_in_poplave_sept2022a.pdf?fbclid=IwAR2GvE53ChUi2B923xe1ty6CANXfEOAEeLq0lr8OGVR-822THa3L-c-wXx0

ARSO vode (2022, b). *Visoke vode in poplave med 28. septembrom in 2. oktobrom 2022*. http://hmljn.arso.gov.si/vode/poro%C4%8Dila%20in%20publikacije/Porocilo_visoke_vode_in_poplave_sept2022b.pdf

Čretnik, J., in Golež, M. (2010). *Površinsko nahajališče boksita v Hrastu pri Vinici*. DEDI – digitalna enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem, <http://www.dedi.si/dediscina/164-povrsinsko-nahajalisce-boksita-v-hrastu-pri-vinici>.

Črna človeška ribica (2018). <https://www.crni-moceril.si/slo/crna-cloveska-ribica/habitat>

Društvo za raziskovanje jam Ljubljana (2008). eKataster jam: Čaganka. <https://www.katasterjam.si/caves/details/9500>

Gomboc, S., in Grabrijan, B. (2021). *Metulji*. Zgibanka KP Kolpa.

Ivanovič, M. (2013). Zavarovana območja narave v Beli krajini. *Narava Bele krajine*, Belokranjski muzej.

Krajinski park Lahinja (b. d., a). <https://www.kp-lahinja.si/sl/zapisi/naravna-dediscina>

Krajinski park Lahinja (b. d., b). <https://www.kp-lahinja.si/sl/osebna-izkaznica>

Krajinski park Kolpa (b. d., a). *Zavarovano območje KP Kolpa*. <https://www.kp-kolpa.si/krajinski-park-kolpa/zavarovano-obmocje-krajinski-park-kolpa/osebna-izkaznica/>

Krajinski park Kolpa (b. d., b). *Narava v krajinskem parku*. <https://www.kp-kolpa.si/krajinski-park-kolpa/narava-v-krajinskem-parku-kolpa/>

Kavšek, J. (2023). Orhideje Bele krajine. <https://www.orhideje-bk.eu/>

Krajinski park Kolpa (b. d., c). *Reka Kolpa*. <https://www.kp-kolpa.si/krajinski-park-kolpa/reka-kolpa/>

Slika 10: Izvir reke Krupe

Foto: Petra Madronič

Madronič, P., Madronič, P., in Madronič, M. (2021). *Domačija ob vodnih kolesih*. Samozaložba.

Občina Semič (b. d.). *Izvir reke Krupe*. <https://www.semic.si/objava/59821>

Plut, D. (ur.) (2008). *Bela krajina in Krajinski park Lahinja*. Znanstvena založba FF Univerze v Ljubljani.

Plut, D. (2013). Nekateri geografske značilnosti Bele krajine. *Narava Bele krajine*, Belokranjski muzej.

Statistični urad RS (2023). Prebivalstvo po občinah. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/05C5006S.px/table/tableViewLayout2/>

Stepišnik, U., in Natek, K. (2013). Geomorfološke značilnosti belokranjskega ravnika. *Narava Bele krajine*, Belokranjski muzej.

Škedelj Petrič, A., Žitnik, D., in Simčič, M. (2013). Naravne vrednote v Beli krajini. *Narava Bele krajine*, Belokranjski muzej.

Služba Vlade RS za zakonodajo (2006). *Uredba o Krajinskem parku Kolpa*. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED4058>

Služba Vlade RS za zakonodajo (2004). *Zakon o varstvu podzemnih jam (ZVPJ)*. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2068>

Služba Vlade RS za zakonodajo (2004). *Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot*. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV6035>

Vidic, S. (b. d.). Čaganka, *najgloblje brezno na Dolenjskem*. http://www.jknm.si/media/DK/DK6_12_Vidic_Caganka_najgloblje_brezno_na_Dolenjskem.pdf